

PROTIKUŘÁCKÉ KAMPANĚ MOHOU VYVOLÁVAT STIGMATIZACI

V časopise věnovaném etickým otázkám v medicíně byl publikován zajímavý článek, který pojednává o možném negativním dopadu účinných protikuřáckých kampaní na některé kuřáky, trpící vážnými onemocněními souvisejícími s kouřením, zejména rakovinou plic.

Autoři citují řadu studií, které se zabývaly problematikou psychické stigmatizace, která může být vyvolána zdařilými a účinnými protikuřáckými kampaněmi, založenými na dokumentování zdravotních následků kouření (tzv. hard-hitting, neboli úderný přístup). Jejich náplň a průběh jsou založeny na tzv. teorii plánovaného chování a zahrnují ovlivňování kognitivního, emocionálního a sociálního procesu. Z hlediska působení na veřejnost jsou mnohem účinnější, než ty, které poskytují jen neutrální edukaci, případně využívají různých typů humoru.

Studie, na které autoři odkazují, zjistily, že tento přístup může vyvolávat stigmatizaci u některých kuřáků, především těch, kteří mají rakovinu plic; neboť toto onemocnění je všeobecně spojováno s kouřením. Lidé pacienty s rakovinou plic vnímají jako ty, kteří si za své onemocnění mohou sami. Stigmatizace se projevuje jako vnímání diskriminace, stereotypních předsudků, snižuje sebedůvěru pacientů, a to dokonce i u nekouřících. Často vyjadřují své rozpoložení jako pocit viny, lítosti, pohanění. Kromě očekávaného zhoršení kvality života může podobná stigmatizace způsobit oddalování návštěvy lékaře při obtížích a tím i bránění včasné diagnózy, zhoršovat komunikaci s odborníkem, zvyšovat distres. Dohromady tyto faktory poškozují proces terapie a prognózu nemocných.

Autoři uvažují o významu úderných kampaní: na jedné straně denormalizace kouření přináší nepopíratelný benefit pro veřejné zdraví (prokazatelně vedou ke snížení prevalence kuřáků, zejména mezi adolescenty a mladými dospělými), na druhé straně znamená nebezpečí

stigmatizace pro závislé nebo těžce nemocné kuřáky. Ve vyspělých zemích jsou stále větší sociální difference, kuřáky bývají lidé z nižších sociálních vrstev, kteří mají i řadu dalších problémů.

Autoři vybízejí k dalšímu výzkumu a k plánování protikuřáckých aktivit z komplexního pohledu na obě stránky této problematiky. V současné době doporučují např.:

- Vyzdvihovat bezprecedentní negativní úlohu tabákového průmyslu (astronomické výdělky, klamavou a psychologicky velmi sofistikovanou reklamu, zatajování výsledků vlastního výzkumu, které potvrzují silnou potenci rozvoje závislosti a zdravotní následky apod.). Jako příklad úspěšné kampaně uvádějí program aliance Lung Cancer „No one deserves to die for lung cancer“ (Nikdo si nezaslouží zemřít na rakovinu plic);
- Získávat velkou podporu pro odvykání kouření tak, aby oslovila všechny kuřáky (nejen vybrané skupiny či etnické minority)
- V individuálním přístupu by měli být lékaři maximálně empatičtí: mohou hovořit o tom, že i nekuřáci nebo pasivní kuřáci mohou onemocnět rakovinou plic. To ovšem neznamená, že by etiologickou účast kouření měli zpochybňovat, event. další kouření pacientům tolerovat.

V nedávné minulosti se podařilo podstatně změnit přístup veřejnosti k lidem s HIV/AIDS, což by bylo možné využít i v protikuřáckých kampaních.

Riley KE, Ulrich MR, Hamann HA, Ostroff JS. *Decreasing smoking but increasing stigma? Anti-tobacco campaigns, public health, and cancer care. AMA J Ethics.* 2017 May;19(5):475-85.

Prof. MUDr. Draboslava Hrubá, CSc.
Ústav ochrany a podpory zdraví LF MU v Brně